Megoldásvázlatok a 2013/4. sz. emelt szintű gyakorló feladataihoz

I. rész

1. *Az iskolai sakkbajnokságon mindenki pontosan egyszer játszott mindenkivel. Amikor 42 partit lejátszottak, akkor még mindenkinek négy volt hátra. Hányan szerepeltek ezen a bajnokságon?* (*11 pont*)

Megoldás. Legyen a szereplők száma n. Az összes mérkőzések száma: $\frac{n(n-1)}{2}$. Ha mindenkinek még 4 játék van hátra, az összesen $\frac{4n}{2}$ még lejátszandó partit jelent. Ezért a lejátszott mérkőzések száma:

$$\frac{n(n-1)}{2}-\frac{4n}{2}=42,$$

amiből az $n^2-5n-84=0$ másodfokú egyenletet kapjuk. A gyökök: $n_1=12$, $n_2=-7$.

Vagyis 12 fő szerepelt a bajnokságon.

2. *Ábrázoljuk a következő függvényeket:*

a) az
$$f(x)=|x+2|+|x-1|$$
hozzárendeléssel megadottat a $[-2;1]$ *intervallumon;*

b) a
$$g(x)=(\operatorname{tg}x+\operatorname{ctg}x)\sin x\cos x$$
hozzárendeléssel megadottat a $[-\pi;\pi]$ *intervallumon;*

c) a
$$h(x)=\log_{2013}x\cdot\log_x 2014\cdot\log_{2014}2013$$
hozzárendeléssel megadottat a $]0;3]$ *intervallumon.* (*13 pont*)

Megoldás. *a)* A megadott $[-2;1]$ intervallumon így írhatjuk az f függvény hozzárendelési szabályát:

$$f(x)=|x+2|+|x-1|=(x+2)-(x-1)=3.$$

Vagyis ezen az intervallumon a függvény konstans, a mellékelt *ábrán* látható a képe.

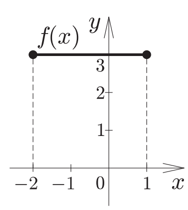

b) A g függvény hozzárendelési szabályát át tudjuk alakítani:

$$g(x)=(\operatorname{tg}x+\operatorname{ctg}x)\sin x\cos x=\left(\frac{\sin x}{\cos x}+\frac{\cos x}{\sin x}\right)\sin x\cos x=\sin^2x+\cos^2x=1.$$

A $\operatorname{tg}x$ és a $\operatorname{ctg}x$ miatt $x\neq\frac{k\pi}{2}$, ahol k egész számot jelöl.

A megadott $[-\pi;\pi]$ intervallumra esik a $k=-1$; 0; 1 esetén kapott érték, vagyis a g függvény nincs értelmezve a $-\pi$, 0 és π helyeken, egyébként a függvény konstans. A mellékelt *ábrán* látható a képe.

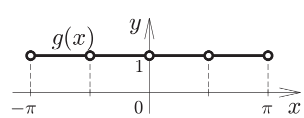

c) A logaritmus definíciója alapján tudjuk, hogy x pozitív valós szám, de nem egyenlő 1-gyel.

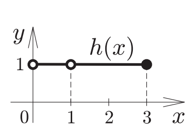

A h függvény hozzárendelési szabályában minden logaritmust átírhatunk 2013-as alapra:

$$h(x) = \log_{2013} x \cdot \log_x 2014 \cdot \log_{2014} 2013 =$$
$$= \log_{2013} x \cdot \frac{\log_{2013} 2014}{\log_{2013} x} \cdot \frac{\log_{2013} 2013}{\log_{2013} 2014} = \log_{2013} 2013 = 1.$$

3. *Oldjuk meg az egyenletet, ahol n tetszőleges, 1-nél nagyobb, pozitív egész szám:*

$$\sqrt{x^2+x-2} + \sqrt{x^2+2x-3} + \ldots + \sqrt{x^2+nx-(n+1)} = 0. \qquad \textit{(13 pont)}$$

Megoldás. Az egyenlet bal oldalán n tagú összeg szerepel, az összeg minden tagja nemnegatív valós szám. Nemnegatív valós számok összege csak úgy lehet nulla, ha mindegyik nulla.

A négyzetgyökök alatt álló másodfokú kifejezéseknek megkeressük külön-külön a zérushelyeit. Kezdjük az általános taggal, az $x^2 + nx - (n+1)$-gyel. Mivel a két zérushely összege $-n$, szorzata pedig $-(n+1)$, azért a zérushelyek: $x_1 = -(n+1)$, $x_2 = 1$. Vagyis minden tetszőleges, 1-nél nagyobb, pozitív egész n szám esetén a másodfokú kifejezések egyik zérushelye az 1 lesz.

Ezek szerint az egyenlet egyedüli megoldása az 1.

4. *Írjuk fel annak a körnek az egyenletét, amelyre illeszkedik az $A(-7;5)$ pont, továbbá az $(x-2)^2 + (y-3)^2 = 17$ egyenletű kört az $E(-2;2)$ pontban érinti.* *(14 pont)*

Megoldás. Az adott kör középpontjának koordinátái: $K(2;3)$. A keresett kör középpontja rajta van az $E(-2;2)$ és a $K(2;3)$ pontokra illeszkedő egyenesen. Ennek az egyenesnek az irányvektora: $\overrightarrow{EK}(4;1)$, vagyis az egyenlete: $x - 4y = -10$. A keresett körnek AE a húrja, ezért a kör középpontja illeszkedik az $A(-7;5)$ és az $E(-2;2)$ pontok által meghatározott húr felezőmerőlegesére is. A húr felezőpontja: $F\left(-\frac{9}{2}; \frac{7}{2}\right)$, a húrfelező egyenes normálvektora: $\overrightarrow{AE}(5;-3)$, vagyis az egyenlete: $5x - 3y = -33$.

A két egyenes metszéspontjának koordinátáit a következő egyenletrendszer megoldásával kapjuk:

$$\left.\begin{aligned} x - 4y &= -10 \\ 5x - 3y &= -33 \end{aligned}\right\}.$$

Vagyis a kör középpontjának koordinátái: $C(-6;1)$.

A keresett kör sugarának hosszát is kiszámíthatjuk, az $A(-7;5)$ és a $C(-6;1)$ pontok távolságaként:

$$r = AC = \sqrt{(-7+6)^2 + (5-1)^2} = \sqrt{17}.$$

A keresett kör egyenlete:

$$(x+6)^2 + (y-1)^2 = 17.$$

II. rész

5. *Az ABC egyenlő szárú háromszög AB alapja* 26 cm, *a szárai* 85 cm *hosszúak. Legyen az AB alap felezőpontja F, a beírt körének a középpontja K, a köré írt körének a középpontja O, a súlypontja S, a magasságpontja M.*

a) Mekkora az ASO háromszög kerülete?

b) Milyen hosszú az FK szakasz?

c) Mekkora az MF szakasz hossza, és mekkora szögben látszik az AC szár az M pontból? *(16 pont)*

Megoldás. *a)* Az ASO háromszög OS oldalának hosszát az FO és az FS szakaszok különbségeként kapjuk. A feladatban szereplő F, K, O, S, M és C pontok egy egyenesre illeszkednek, a C csúcsból húzott magasságra, hiszen az ABC háromszög egyenlő szárú. Ennek a magasságnak a hosszát Pitagorasz-tétellel kiszámítjuk az ACF derékszögű háromszögből:

$$13^2 + CF^2 = 85^2, \quad \text{azaz} \quad CF = 84 \text{ cm}.$$

Mivel a súlypont a súlyvonalon az oldalhoz közelebbi harmadolópont (és most CF súlyvonal), így $FS = 28$ cm.

A háromszög köré írt köre az alap egyenesétől $84 - r$ távolságra van, ahol r a körülírt kör sugara. Az AFO háromszögben Pitagorasz-tétellel (*1. ábra*):

$$13^2 + (84-r)^2 = r^2,$$
$$13^2 + 84^2 - 2 \cdot 84r = 0,$$

ebből $r = \dfrac{7225}{168} \approx 43{,}01$ (cm).

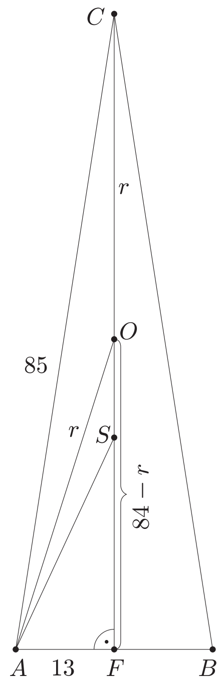

1.ábra

Vagyis

$$FO = 84 - \frac{7225}{168} = \frac{6887}{168} \approx 40{,}99 \text{ (cm)}.$$

Ezek alapján:

$$OS = FO - FS = \frac{6887}{168} - 28 = \frac{2183}{168} \approx 12{,}99 \text{ (cm)}.$$

$AO = r$, az AS szakasz hosszát az ASF derékszögű háromszögből Pitagorasz-tétellel kapjuk:

$$13^2 + 28^2 = AS^2, \quad \text{azaz} \quad AS = \sqrt{953} \approx 30{,}87 \text{ (cm)}.$$

Tehát az ASO háromszög kerülete:

$$k = OS + AS + AO = 12{,}99 + 30{,}87 + 43{,}01 = 86{,}87 \text{ (cm)}.$$

b) A beírt kör középpontja az alaptól ϱ távolságra van (ahol ϱ a beírt kör sugarának a hossza), ezért a beírt kör sugarát meghatározhatjuk az ABC háromszög területének kétféle felírásából: $t = \varrho s = \frac{c \cdot m_c}{2}$, ahol s a háromszög kerületének a fele: $s = \frac{2 \cdot 85 + 26}{2} = 98$. Ekkor $98\varrho = 1092$, ebből

$$\varrho = \frac{1092}{98} = \frac{78}{7}.$$

Tehát a beírt kör középpontja az alap egyenesétől $\frac{78}{7}$ ($\approx 11{,}14$) cm-re van.

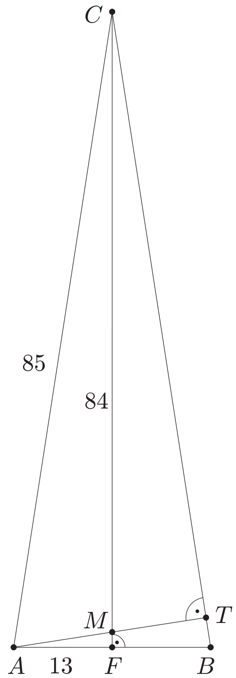

2.ábra

c) Használjuk a *2. ábra* jelöléseit. Meghatározzuk a szárhoz tartozó AT magasság hosszát. Írjuk fel az ABC háromszög területének kétszeresét kétféleképpen:

$$2 \cdot t = 26 \cdot 84 = 85 \cdot AT, \qquad AT = \frac{2184}{85}.$$

Az ATB derékszögű háromszögből Pitagorasz-tétellel:

$$TB = \sqrt{26^2 - \left(\frac{2184}{85}\right)^2} = \frac{\sqrt{114\,244}}{85} = \frac{338}{85}.$$

Mivel $AFM\triangle \sim ATB\triangle$ (a szögeik páronként egyenlők), azért a megfelelő oldalak aránya egyenlő:

$$\frac{MF}{13} = \frac{\frac{338}{85}}{\frac{2184}{85}}, \quad \text{vagyis} \quad MF = \frac{169}{84} \approx 2{,}01 \text{ (cm)}.$$

Mivel a keresett CMA szög az AMF derékszögű háromszög M csúcsánál található külső szöge, azért meghatározzuk az M-nél lévő δ belső szöget:

$$\operatorname{tg} \delta = \frac{13}{\frac{169}{84}} = \frac{84}{13}, \qquad \delta \approx 81{,}2^\circ.$$

Vagyis a keresett CMA szög nagysága: $98{,}8^\circ$.

6. *Oldjuk meg a következő egyenletrendszert az egész számpárok halmazán:*

$$\left.\begin{aligned} 3^{3x-1} &= 2y^3 - 11y - 693 \\ x &= \log_3 (y+1) \end{aligned}\right\}. \qquad (16\ pont)$$

Megoldás. A feladat értelmezési tartománya: x tetszőleges, $y > -1$ egész szám. A második egyenlet szerint: $3^x - 1 = y$. Ekkor:

$$3^{3x-1} = \frac{(3^x)^3}{3} = \frac{(y+1)^3}{3},$$

Ezt az első egyenletbe beírva:

$$\frac{(y+1)^3}{3} = 2y^3 - 11y - 693. \qquad 0 = 5y^3 - 3y^2 - 36y - 2080.$$

Tudjuk, hogy y olyan nemnegatív egész szám, hogy egy háromhatványnál 1-gyel kisebb.

Írjuk a harmadfokú egyenletet a következő alakban: $2080 = y\left(5y^2 - 3y - 36\right)$. A zárójelben szereplő tényező egész szám, ezért y a 2080 osztója kell, hogy legyen.

A fentieket felhasználva y lehetséges értékei: 2, 8, 26, 80. Ezeket behelyettesítve a harmadfokú egyenletbe kapjuk, hogy csak az $y=8$ a gyöke.

Visszahelyettesítéssel: $x=2$. Vagyis az egyenletrendszer egyedüli megoldása: $x=2$, $y=8$.

Megjegyzés. Az $y=8$ ismeretében a harmadfokú egyenletet

$$0=(y-8)\big(5y^2+37y+260\big)$$

alakra tudjuk hozni. Így is látható, hogy csak egy megoldása lesz az egyenletrendszernek (hiszen a másodfokú kifejezés diszkriminánsa negatív).

7. *a) Határozzuk meg az*

$$f(x)=x^2-10x+27$$

függvény integrálját a $[3;6]$ *intervallumon.*

b) Mennyivel kell a megadott intervallumot eltolni, hogy az integrál 18 *legyen?*

(*16 pont*)

Megoldás. *a*)

$$\int_3^6 \big(x^2-10x+27\big)\,dx=\left[\frac{x^3}{3}-5x^2+27x\right]_3^6=72-180+162-9+45-81=9.$$

b) Legyen az eltolás nagysága negatív irányba d. Ekkor a következő integrált írhatjuk fel:

$$\begin{aligned}&\int_{3-d}^{6-d}\big(x^2-10x+27\big)\,dx=\left[\frac{x^3}{3}-5x^2+27x\right]_{3-d}^{6-d}=\\&=\frac{(6-d)^3}{3}-5(6-d)^2+27(6-d)-\frac{(3-d)^3}{3}+5(3-d)^2-27(3-d)=\\&=3d^2+3d+9=18.\end{aligned}$$

Vagyis a $d^2+d-3=0$ másodfokú egyenlet megoldásait kell megadnunk:

$$d_{1;2}=\frac{-1\pm\sqrt{1+12}}{2}.$$

Tehát az intervallumot eltolhatjuk $d_1=\dfrac{-1+\sqrt{13}}{2}\approx 1{,}3$, illetve $d_2=\dfrac{-1-\sqrt{13}}{2}\approx -2{,}3$ egységgel.

Megjegyzés. Az *a*) kérdésre adott válaszunk alapján látható, hogy a *b*) kérdésben az fogalmazódott meg, hogy az integrál értéke duplázódjon meg az eltolás hatására. A kérdésben természetesen azért szerepel 18, mert az első kérdésre rosszul válaszolók így erre a kérdésre jó választ adhatnak.

8. *Adott a következő számsokaság:* 1, 1, 2, 4, 8, 8, 8, 9, 13.

a) Igazoljuk a fenti számsokaság esetén, hogy a számtani közepénél kisebb számok tőle számított távolságainak az összeg ugyanakkora, mint a nála nagyobb számok tőle számított távolságainak az összege.

b) Adjuk meg a fenti számsokasághoz azt a középértéket, amelyhez a számadatok tőle számított abszolút távolságainak összege minimális.

c) Adjuk meg a fenti számsokasághoz azt a középértéket, amelyhez a számadatok tőle számított távolságainak négyzetösszege minimális.

(*16 pont*)

Megoldás. *a*) A számsokaság számtani közepe:

$$\overline{x}=\frac{1+1+2+4+8+8+8+9+13}{9}=6.$$

A számtani középnél kisebb számok tőle számított távolságainak összege:

$$(6-1)+(6-1)+(6-2)+(6-4)=16.$$

A számtani középnél nagyobb számok tőle számított távolságainak összege:

$$(8-6)+(8-6)+(8-6)+(9-6)+(13-6)=16.$$

Vagyis a két összeg valóban ugyanakkora.

b) A szöveg alapján azt az x számot keressük, amelyre a következő összeg minimális:

$$f(x) = |1-x| + |1-x| + |2-x| + |4-x| + |8-x| + |8-x| + |8-x| + |9-x| + |13-x|.$$

Nézzük először az $f_1(x) = |1-x| + |13-x|$ hozzárendelésű függvényt.

Ha $x < 1$, akkor $f_1(x) = 1 - x + 13 - x = -2x + 14$.

Ha $1 \leq x \leq 13$, akkor $f_1(x) = -1 + x + 13 - x = 12$.

Ha $13 < x$, akkor $f_1(x) = -1 + x - 13 + x = 2x - 14$.

Ezek alapján elkészíthetjük az f_1 képét. Az f_1 minimumhelyeinek halmaza: $[1; 13]$.

Hasonlóan tudjuk ábrázolni közös koordinátarendszerben az

$$f_2(x) = |1-x| + |9-x|,$$
$$f_3(x) = |2-x| + |8-x|,$$
$$f_4(x) = |4-x| + |8-x|$$

hozzárendeléssel adott függvényeket, végezetül pedig az

$$f_5(x) = |8-x|$$

hozzárendeléssel adott függvényt is.

Az f_2 minimumhelyeinek halmaza: $[1; 9]$.

Az f_3 minimumhelyeinek halmaza: $[2; 8]$.

Az f_4 minimumhelyeinek halmaza: $[4; 8]$.

Az f_5 minimumhelyének halmaza: $\{8\}$.

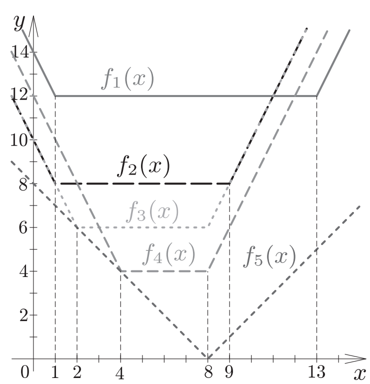

Mivel

$$f(x) = f_1(x) + f_2(x) + f_3(x) + f_4(x) + f_5(x), \quad \text{és} \quad [1; 13] \supset [1; 9] \supset [2; 8] \supset [4; 8] \supset \{8\},$$

azért a keresett minimumhely a 8. A keresés során az is kiderült, hogy a kapott szám pontosan a számsokaság mediánja.

c) A szöveg alapján azt az x számot keressük, amelyre a következő összeg minimális:

$$f(x) = (1-x)^2 + (1-x)^2 + (2-x)^2 + (4-x)^2 + (8-x)^2 + (8-x)^2 + (8-x)^2 + \\ + (9-x)^2 + (13-x)^2.$$

Ezt a következő alakban is írhatjuk:

$$f(x) = 9x^2 - 2(1+1+2+4+8+8+8+9+13)x + \\ + \left(1^2 + 1^2 + 2^2 + 4^2 + 8^2 + 8^2 + 8^2 + 9^2 + 13^2\right).$$

Tudjuk, hogy az $f(x) = ax^2 + bx + c$ (ahol $a > 0$) hozzárendeléssel megadott másodfokú függvény minimumhelye: $x = -\dfrac{b}{2a}$. Jelen esetben:

$$x = -\frac{-2(1+1+2+4+8+8+8+9+13)}{2 \cdot 9} = \frac{1+1+2+4+8+8+8+9+13}{9} = 6.$$

Vagyis a keresett minimumhely a 6.

A keresés során az is kiderült, hogy a kapott szám pontosan a számsokaság számtani közepe.

9. *Határozzuk meg azt a hegyesszöget, amelyre a*

$$\frac{4\sin^2 x - 4\sin^2 x\cos^2 x + 1}{\sin^2 x}$$

kifejezés minimális. Mennyi ez a legkisebb érték? (*16 pont*)

Megoldás. Hegyesszögek esetén a kifejezés értelmezve van. Alakítsuk a kifejezést a következő módon:

$$\frac{4\sin^2 x - 4\sin^2 x\cos^2 x + 1}{\sin^2 x} = 4 - 4\cos^2 x + \frac{1}{\sin^2 x} = 4\sin^2 x + \frac{1}{\sin^2 x}.$$

A $4\sin^2 x$ és az $\dfrac{1}{\sin^2 x}$ minden hegyesszög esetén pozitív valós szám.

Ismerjük két pozitív valós számra a mértani és a számtani közép közötti összefüggést: $\sqrt{ab} \le \dfrac{a+b}{2}$. Egyenlőség $a = b$ esetén van. Alkalmazzuk ezt az $a = 4\sin^2 x$ és a $b = \dfrac{1}{\sin^2 x}$ értékekre:

$$\sqrt{4\sin^2 x \cdot \frac{1}{\sin^2 x}} \le \frac{4\sin^2 x + \frac{1}{\sin^2 x}}{2},$$

amit így írhatunk:

$$2 \cdot \sqrt{4\sin^2 x \cdot \frac{1}{\sin^2 x}} = 2 \cdot 2 \le 4\sin^2 x + \frac{1}{\sin^2 x}.$$

Tehát a minimális érték 4, ami

$$4\sin^2 x = \frac{1}{\sin^2 x}$$

esetén lép fel. Ekkor $4\sin^4 x = 1$, vagyis $\sin x = \pm 1$. Mivel x hegyesszög, azért $x = \dfrac{\pi}{4}$.

Megjegyzés. A $2\left(2\sin^2 x + \dfrac{1}{2\sin^2 x}\right)$ egy pozitív szám és reciprokának összegének a kétszerese, ami akkor minimális, ha a szám 1.